

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

13
quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2017 · N.13 · ISSN 1699-793X
256 PÀGINES · BARCELONA

A

Pau Verrié

Alberto López Mullor

In Memoriam

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanessa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Albert López (DiBa)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2017:**
Carmen Aranegui Gascó
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Carlo Ebanista
Albert García Espuche
Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret

Alberto León Muñoz
Assumpció Malgosa
i Morera
Pedro Mateos Cruz
Josep Maria Nolla Brufau
Lauro Olmo Enciso
Josep Maria Palet Martínez
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Castillo
Santiago Riera Mora
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila
Carabassa

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
Battista Agnese, 1544.
Biblioteca Nacional de
España, Fondo Res. 176
(4-5).

Imatges contracoberta:
Emili Revilla

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2017·NÚM.13·ISSN 1699-793X
184 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

8-9	IN MEMORIAM EN RECORD DE PAU VERRIÉ, HISTORIADOR I ARQUEÒLEG ANNA M. ADROER ALBERTO LÓPEZ MULLOR JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
12	DE LA MEDITERRÀNIA A L'ATLÀNTIC, VIA BORDIGHERA. A TALL DE PRESENTACIÓ JOAN ROCA I ALBERT
13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
16-67	LA CERÀMICA SOTA LA LUPA CERÀMICA, TECNOLOGIA I TRANSFERÈNCIES. ELS CENTRES PRODUCTORS DEL PROJECTE <i>TECNOLONIAL</i> MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ I CRISTINA FERNÁNDEZ DE MARCOS GARCÍA I CRISTINA P. BARRACHINA I JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I SERGIO ESCRIBANO-RUIZ I JAVIER G. IÑÁÑEZ I SAMANTHA G. FERRER I ROBERTA DI FEBO I FERNANDO DE AMORES CARREDANO I JAUME BUXEDA I GARRIGÓS
70-89	NOTES I ESTUDIS L'ASSENTAMENT DE LA PLAÇA DE LA GARDUNYA A INICIS DEL II MIL·LENNI: NOVES DADES SOBRE LES OCUPACIONS DE L'EDAT DEL BRONZE INICIAL AL PLA DE BARCELONA ALBERT VELASCO ARTIGURES I NOEMÍ TERRATS JIMÉNEZ I ANNA GÓMEZ BACH I MIQUEL MOLIST MONTAÑA
90-111	NUEVOS DATOS SOBRE LAS PINTURAS DEL AULA O SALA DE RECEPCIÓN DEL OBISPO DEL PRIMER GRUPO EPISCOPALDE BARCELONA, SIGLOS V-VI CARMEN GUIRAL PELEGRÍN I JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I LÍDIA FONT I PAGÈS
112-135	LOS CONTACTOS COMERCIALES EN BARCELONA A TRAVÉS DE LA CERÁMICA: ORIENTE (SIRIA, EGIPTO E IRÁN) Y EL NORTE DE ÁFRICA, SIGLOS XIII-XV JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I NÚRIA MIRÓ I ALAIX
138-139	NOTICIARI PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA
140-141	PRIMERS PAGESOS/BCN. LA GRAN INNOVACIÓ 7.500 ANYS
142-144	<i>FICTA VITRO LAPIS</i> : LAS IMITACIONES DE PIEDRAS EN VIDRIO EN LA HISPANIA ROMANA
145-146	SOCIAL AND CULTURAL DETERMINANTS OF COMMUNITY WELFARE IN THE WESTERN ROMAN EMPIRE: ANALYSIS AND INTERPRETATION OF VITAMIN D DEFICIENCY
147-148	ARCHAEOLOGICAL AUTOMATIC INTERPRETATION AND DOCUMENTATION OF CERAMICS — ARCHAIDE (693548). AVENÇOS DE LA PRIMERA ANUALITAT
149-151	FRANCISCA PALLARÉS I LA BARCELONA ROMANA. EN RECONeixEMENT D'UNA TRAJECTÒRIA
153-155	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
157-160	TEXTOS EN CATALÀ. SÍNTESI
161-163	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTEISIS
165-169	ENGLISH TEXT. SUMMARY
171-175	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
177-181	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

L'exposició *Primers Pagesos/BCN. La gran innovació 7.500 anys*, realitzada pel Museu d'Història de Barcelona i oberta des d'abril de 2016 fins a febrer de 2017, ha significat un repte institucional i científic, important, el balanç del qual, segons tots els indicadors (públic i repercussió) ha sigut molt positiu. Aquesta mostra, recordem, tenia com a objectiu difondre el nou coneixement i les restes materials recuperades en els últims anys per a la recerca, la voluntat de fer-ho amb unes formes innovadores en el discurs expositiu, i finalment, complementar-ho amb altres actuacions de difusió científica (publicació monogràfica, congrés internacional).

Cal tenir en compte alguns aspectes que són importants. En primer lloc, hi havia moltes dades inèdites. No s'havia realitzat mai una exposició dedicada a mostrar i explicar de forma moderna i amb restes materials les primeres poblacions del Pla de Barcelona. En segon lloc, la riquesa arqueològica i històrica recuperada en els darrers anys, gràcies a una política activa de salvaguarda dels assentaments arqueològics del subsòl de l'actual ciutat de Barcelona. Aquesta riquesa era poc coneguda per la població i malgrat el seu valor patrimonial no estava integrada en la memòria col·lectiva de la ciutat.

Així doncs més de 350 restes materials procedents del fons del MUHBA, restaurades especialment per a l'exposició, han estat la verdadera ànima de la mostra. Es va optar per acompanyar-los per una vintena d'objectes o restes materials rellevants d'altres punts del Mediterrani per mostrar-ne el lligam ampli amb el territori i alhora donar més força a la mostra.

Els àmbits es varen fixar de forma nítida, iniciant-se amb el més espectacular que sota el títol de "L'alba del desenvolupament agrícola", introduïa els principis bàsics de la difusió de les pràctiques

agrícoles des del Pròxim Orient al Mediterrani Occidental, indicant també com les ceràmiques impresses són una bona mostra de la difusió del Neolític en l'espai del Mediterrani. El següent àmbit mostrava les característiques del medi ambient i del marc físic on vivien les poblacions prehistòriques i es va prioritzar l'impacte visual de dos elements plenament innovadors e inèdits. D'una part, una columna estratigràfica que mostrava la seqüència sedimentaria del subsòl de la ciutat i de l'altre un mapa amb la distribució del paisatge de Barcelona a la prehistòria recent amb la proposta de restitució del llit de les rieres, de la línia de costa, del delta, etc., realitzat a partir de la documentació actual. Hi havia altres materials orgànics com restes carbonitzades d'arbres o plantes o restes òssies d'animals salvatges,... tot el conjunt impactava al visitant per la novetat de la temàtica. L'aproximació als protagonistes, es a dir, a la població prehistòrica i al seu coneixement fou un altre dels àmbits ben treballat i resolt expositivament. Des de la proposició de restitució facial de la primera dona de Barcelona (fig. 1), l'excel·lent proposta gràfica de proporció demogràfica, les paleopatologies,... tot el conjunt facilitava el coneixement alhora que sense deixar de ser rigorós era atractiu. L'àmbit dedicat a l'hàbitat, sempre es difícil en les exposicions de prehistòria, donada l'absència d'elements materials específics i estèticament significatius. Una gran gerra d'emmagatzematge va facilitar la materialitat de l'espai expositiu, però fou la il·lustració animada de la construcció de la cabana de Reina Amàlia 31, el que atreïa al visitant. En una exposició que inclou els orígens de l'agricultura i la ramaderia, l'àmbit dedicat a les pràctiques econòmiques de subsistència és molt important. Llavors de cereals i lleguminoses carbonitzades, les restes dels animals

Figura 1
Reconstrucció forense, a partir d'un crani de fa 6.600 a 6.000 anys, del rostre d'una dona que va viure al Pla de Barcelona al neolític. (Imatge: Philippe Froesch, Visualforensic / MUHBA)

domesticats i explotats com a font d'aliment, les eines pel treball de camp, etc., ajuden a entendre els mecanismes d'una de les transformacions econòmiques més grans de la humanitat. Cal destacar però els materials únics de Barcelona, que s'exposaven per primera vegada, com eren entre d'altres, restes de fauna o dels recursos marins que eren consumits per les primeres poblacions pageses del Pla. En l'àmbit tecnològic es va oferir una extensa mostra de les eines i parts de les eines utilitzades pels primers pagesos. De nou destacaríem dos elements que per la seva originalitat o especificitat creiem mereixen una atenció més detallada. D'una part, l'amplia exposició dels recipients ceràmics. Els assentaments

*Comissaris de l'exposició

de Barcelona han lliurat un conjunt de ceràmiques prehistòriques d'alta qualitat i bona conservació, que permeten mostrar l'evolució de les formes dels atuells i les seves decoracions al llarg de més de dos mil anys, facilitant la comprensió de la dimensió cultural. A més la forma expositiva, amb un ampli nombre de peces, un disseny original van ser un dels espais de l'exposició amb més èxit. El segon aspecte seria la mostra del material lític tallat format pel jaspi. És important, doncs constitueix una roca local (provenia de Montjuïc) i va ser molt utilitzada al llarg d'uns mil anys com a matèria primera per a la fabricació d'eines lítiques. A més, com es posava de manifest, aquest ús no fou només dels assentaments de Barcelona, sinó que s'estenia pràcticament pels assentaments de tot Catalunya. Un darrer àmbit cobria l'exposició de les pràctiques funeràries i gràcies a la presència dels aixovars i a la seva composició, en relació a gènere i edat de les sepultures, es va poder fer un acostament a l'estructura social de les primeres societats pageses. Un espai complementari, ubicat al final de recorregut facilitava d'una part una mirada a la historiografia i de l'altra permetia la consulta i visualització de la localització i de la informació dels principals jaciments prehistòrics de Barcelona. Aquesta darrera aplicació molt atractiva fou possible gràcies a un sistema informàtic vinculat a la carta arqueològica de Barcelona, realitzada pel Servei d'Arqueologia.

Dues actuacions complementaries. D'una part la publicació en la col·lecció Documents, concretament el número 11 del Museu d'Història de Barcelona, d'una monografia amb el títol de *La prehistòria al Pla de Barcelona. Documents per a una nova síntesi* (fig. 2). Una obra que aplega l'estat actual dels coneixements sobre els primers pobladors al Pla de Barcelona, gràcies a la participació de més de quaranta autors, tots ells investigadors/es que han efectuat directament la recerca sobre aquesta període de la història. Unes 270 pàgines, estructurades en tres blocs, el primer de síntesi històrica, el segon de presentació dels jaciments arqueològics i el tercer amb un catàleg de les principals peces trobades i que foren mostrades per primera vegada a l'exposició.

La darrera actuació complementaria fou la celebració també al MUHBA, el mes de gener de 2017, d'un congrés científic internacional, titulat: *Neolític marítim i el difusionisme cultural: Els primers pagesos i el mar*. En aquesta trobada científica es va prioritzar i analitzar, entre altres, les novetats i els contextos de tres ciutats actuals de la Mediterrània occidental: Barcelona, Cadis i Marsella, totes elles amb unes primeres ocupacions humanes d'època neolítica. L'anàlisi es va estendre a la relació de les primeres societats pageses amb el mar, tant en relació als recursos explotats (pesca), com a la seva utilització com a mitja de mobilitat (navegació) i a la seva configuració com a espai d'ubicació. És a dir, l'estudi de la relació de les primeres societats agrícoles i ramaderes amb el mar en els moments històrics d'aquest important canvi econòmic i social de la humanitat.

Figura 2
Imatge de la coberta de la publicació
La prehistòria al Pla de Barcelona. Documents per a una nova síntesi.
(Imatge: E. Garcia / MUHBA)